

آن روزگار، بود. وی می‌کوشید تا شعر عثمانی را از محدودیت‌ها و قالب‌های تحمیلی مکتب‌های فارسی برهاند و تفکر اصالت در موضوع و احساس و سبک قصیده‌سرایی برای بیان اصلی شعر عثمانی را گسترش دهد. وی در اشعارش، به جای استفاده از استعاره‌های کهنه رایج، تصاویر شعری تازه‌ای به کار گرفت که الهام گرفته از زندگی روزمره و طبیعت بود. بسیاری از شعرا وی را مدح گفته و سروده‌های او را همسنگ اشعار ندیم دانسته‌اند. محمد ترگی مشآت خود را که در بردارنده نامه‌های او به قضات، شیخ‌الاسلام‌ها و مدرسان است، به یحیی‌افندی اتحاف کرده است. از آثارش: شرح منظومه فرائض محسن قیصری؛ فتاوی یحیی که مجموعه فتواهای او است؛ تخمیس قصیده برده؛ ترجمه کتاب نگارستان از فارسی؛ دیوان اشعار که یک‌بار به کوشش ابن‌الامین محمودکمال با مقدمه‌ای در شرح حال یحیی‌افندی به چاپ رسیده (استانبول، ۱۳۳۴ ق) و بار دیگر به کوشش حسن کاوروک چاپ شده است (آنکارا، ۲۰۰۱ م). وی همچنین اثری در تاریخ دارد.

منابع: الاعلام، زرکلی، ۱۴۵/۸؛ پارسی‌نویسان آسیای صغیر، ۶۶؛

تاریخ امپراتوری عثمانی و ترکیه جدید، ۴۸۹/۱؛ تاریخ امپراطوری

عثمانی، جلد سوم، در صفحات فراوان؛ خلاصه‌الاثار، ۴۶۷/۴-

۴۷۲؛ عثمانلی مؤلفری، ۴۹۸/۲؛ فهرس المخطوطات التركية العثمانية،

۱۱۶ - ۱۱۵/۲؛ فهرس المطبوعات التركية العثمانية، ۱۰۹/۲؛ فهرست

نسخه‌های خطی ترکی کتابخانه آیت‌الله مرعشی، ۱۲۹/۱ - ۱۳۱؛

قاموس الاعلام، ۴۷۹۳/۶؛ نگاهی به روند نفوذ و گسترش زبان و

ادب فارسی در ترکیه، ۳۱۰؛ هدیه‌العارفین، ۵۳۲/۲؛

Catalogue of the Turkish manuscripts in the British

museum, 194؛ Şeyhülislam Yahya Divanı; Topkapı sarayı

müzesi, 2/146-147.

معصومی

یحیی‌الرفاعی (yah.yā.ar.ro.fā.i)، فرزند علی‌الرفاعی‌الشافعی،

سده دهم هجری، مترجم و اخترشناس عثمانی. درباره زندگی او

تنها همین قدر می‌دانیم که از شاگردان محمدبن ابوالفتح صوفی

بوده و به تشویق هم‌اثر زیج الخیگک، نوشته الخیگک گورکانی، را

از فارسی به عربی ترجمه کرده و آن را تعریب زیج الخیگک نامیده

است. در فهرست کتابخانه اسعدافندی از این اثر با نام زیج

زندگی فقیرانه‌اش را شرح کرد و نزد سلیمان فانونی (۹۲۶ - ۹۷۴ ق) فرستاد. دربار عثمانی در پاسخ کاری فروپایه در وان با دست‌مزدی اندک به وی داد. چون زندگی‌اش در وان به دشواری می‌گذشت، از آن‌جا بازگشت و در پی آن راتبه‌اش نیز بریده شد. از آن پس زندگی‌اش را در تهی‌دستی گذراند. پس از آن‌که سیدعلی‌چلبی وی را با خیرالدین باریاروسا (۸۸۸ - ۹۵۳ ق)، ناخدای پراوازه عثمانی، آشنا کرد، باریاروسا به وی پیشنهاد داد که اثری منظوم درباره جنگ‌های دریایی او بنویسد. اما پس از نوشتن دوهزار بیت، باریاروسا درگذشت (- ۹۵۳ ق) و این اثر ناتمام ماند. وی این اثر را که لجه‌الاحیاء نام دارد به پیروی از مخزن‌الاسرار نظامی سروده است. این کتاب روایت منظوم سفرهای سیدعلی‌چلبی را نیز دربرمی‌گیرد. از یتیم دیوان شعری نیز به جا مانده است.

منابع: تذکره الشعراء حسن‌چلبی، ۱۰۷۱/۲ - ۱۰۷۶؛ سجل عثمانی،

۶۳۱/۴؛ عثمانلی مؤلفری، ۲۷۱/۳؛ قاموس الاعلام، ۴۷۹۱/۶؛

Türk edebiyatı ansiklopedisi, 4/1225.

سارم

یتیم الشروح ← طالبی

یحیی‌افندی (yah.yā.a.fan.di)، فرزند زکریا فرزند بیرام، استانبول

۹۹۹ - روملی ۱۰۵۳ ق/۱۵۹۰ - ۱۶۴۴ م، شاعر، مترجم و

شیخ‌الاسلام عثمانی. پدرش، زکریا‌افندی (- ۱۰۰۲ ق)، از

شاعران و دانشمندان برجسته روزگار خود بود و نفوذ بسیار

داشت. یحیی در استانبول بالید و در همان‌جا تحصیلاتش را به

پایان رساند. سپس قاضی شام و پس از آن قاضی مصر شد.

اگرچه وی را از این سمت برکنار کردند، اما در پی آن قضاوت

یورسه، سپس ادرنه و سرانجام استانبول را به او دادند. یحیی

همچنین مراد چهارم عثمانی (۱۰۳۱ - ۱۰۴۹ ق) را در

لشکرکشی به بغداد همراهی کرد و اشعاری در مدح سلطان

سرود و به همین سبب از پشتیبانی او تا پایان زندگی‌اش

برخوردار شد. چون درگذشت پیکرش را در جوار آرامگاه پدرش

در گورستان چهارشنبه به خاک سپردند. یحیی به عربی و ترکی

شعر می‌سرود و در اشعارش از سبک باقی پیروی می‌کرد و از

مخالفتان مکتب نغی (۹۹۰ - ۱۰۴۰ ق)، از بزرگ‌ترین شاعران

YAHYÂ EFENDÎ, Zekeriyâyâde

-
- 1 MUSTAFA LEVENT YENER, Şeyhü'l-İslâm Yahyâ Divan'ında sözvarlığı, Ege Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2005
-
- 2 SİNEM KARÇEBAŞI, Şeyhülislâm Yahyâ'nın gazellerinde âşığa ve sevgiliye ait unsurlar, Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2010
-
- 3 YELİZ YASAK, Şeyhülislam Yahya Divanı'nda aşk, Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008

5467 WALSH, J.R. *Güldeste-i Eş'ar: a birthday garland for Professor Bernard Lewis. The Islamic world from classical to modern times: essays in honor of Bernard Lewis.* C.E. Bosworth, C. Issawi, R. Savory, & A.L. Udovitch, eds. Princeton: Darwin Press, 1989, pp. 1991, pp. 615-633 [Translations of verses by: Kadi Burhāneddin, Nesimî, Ahmedî, Şeyhî, Ahmed Paşa, Dâ T. Fuzûlî, Hayâlî, Nev'î, Nef'î, Şeyhülislâm Yahyâ, Bahâ'î, Vecdî, Nâ'îlî, Nâbî, Nahîfî, Nedîm.]

15 EKİM 1999

— Yahya Efendi, Zekeriyade

1.5.163- Sakinâme. Şeyhülislâm Yahyâ, Mevlüt Adaş, AÜ. FEF. TDEB., (ET. 79/3), Erzurum 1979.

Bitirme (Mezuniyet) tezi.

07 HAZİRAN 1996

28 TEM 2006

Kahraman-Dikmen, Melek. "Klasik Türk şiirinde dinî-tasavvufî ve din-dışı şiir tasnifinin incelenmesi ve Şeyhülislâm Yahyâ örneği." Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, 2004. 141 y. (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Arı)

220044

Şeyhülislâm

220040 YAHYA EFENDİ BAKARLI

17. KAVRUK, Hasan (M.A.)

10 OCAK 1996

Ankara Üniv. Dil ve Tarih Coğ. Fak. Ankara 1980, I c, 428 s, eb: 23x18 cm.

Yüksek lisans tezinin adı:

"Şeyhu'l-İslâm Yahya Divanı."

Şeyhu'l-İslâm Yahya efendi, kişiliği, edebi şahsiyeti, şiirinin özellikleri eserleri ve divanı'nın tekniği verilerek "Tez" ikmal edilmektedir.

25 TEMMUZ 1992

MUALLİM NÂCİ

OSMANLI ŞAIRLERİ

Hazırlayan

Yrd. Doç. Dr. Cemâl KURNAZ

Türkiye Eşyanı Vakfı İslâm Araştırmaları Kütüphanesi	
Kayıt	9219
Tasnif No. :	928.7811 MUA.0

KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 55

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ EFENDİ*

1001/1592-93 yılında şeyhülislâm iken vefat eden Zekeriyya Efendi'nin oğludur. Şair Abdurrahman İmâdi tarafından nazmolunan :

مولای یحیی منصب العلم والفتویٰ¹

mısramda gösterildiği üzere birinci defa olarak 1031/1621-22'de şeyhülislâm oldu. Üç defada on dokuz, yirmi sene kadar o makamda bulundu.

Tabiatın pek nadir yetiştirdiği insanlardandır. Zamanında her yönüyle emsâlsiz kabul edilirdi. Şeriatta, edebiyatta, siyâsiyatta kazandığı birincilik şerefini vefatına kadar korumuştur. Ebüssuûd'dan sonra gelen şeyhülislâmların en mükemmeli olduğunda herkes birleşmektedir. Şairlikçe Ebüssuûd, hatta İbni Kemâl'den üstün olduğu hususunda tereddüte gerek yoktur.

Ahlâk güzelliği yönüyle dahi mümtaz bir mevki tutmuştur. İnsanın çehresindeki güler yüzlülüğe, tabiatındaki letâfete, sohbetindeki lezzete tutulmaması kabil değildi. Onun için halkın sevgi ve saygı dolu bakışları üstünden ayrılmazdı.

IV. Murad, Yahyâ Efendi'ye ziyadesiyle sevgi ve itimat gösteriyordu. Hatta, kendisini Bağdat ve Revan seferlerine birlikte götürmüştür. Bağdat seferinde Efendi'nin tavsiyesi üzerine mevkib-i hümayûn ile beraber yirmi kit'a muhasara topu götürmüş idi. Bu topların birlikte götürülmesinde ne kadar isabet buyurulmuş olduğu nehir yolu ile gönderilmiş olan diğer topların Bağdat'a ordudan yirmi gün sonra ulaşmış olmasıyla meydana çıkmıştır.

Buna benzer isabetli tedbirleri, padişahın gözünde Efendi'nin mevkiini yüceltmekte idi. Yine bu seferde, padişahın Akşehir'e geldiği günün sabahı kasabının güneyindeki Baş Tekye mesiresi padişah tarafından şereflendirilmiş idi. Akşam üstü padişah gezinti sırasında bir pencerenin üzerine :

Behiştten kit'adur hakkâ ki bu işret-geh-i zibâ
Buna dâhil olan mürde olubdur zevk ile ihyâ⁽²⁾

* Mecmua-i Muallim, s. 25-27; Osmanlı Şairleri, s. 38-51; Esâmî, s. 344.

1) Yahyâ Efendi, ilim ve fetvâda mansıp sahibidir.

2) Bu güzel işret mahalli doğrusu cennetten bir parçadır. Buna dahil olan ölü, zevk ile dirilmiştir.

Murâdi feth-i İnan'dan kaçan kim gitdi Bağdad'a
Tena'um eyledi içdi bu kevserden şarâb-âsâ⁽³⁾
nazmını yazarak Efendi'ye tanzirini ferman buyurmasıyla, Efendi dahi gurûbdan önce Padişah'ın şiirinin altına aşağıdaki beyitleri yazmıştır :

Zihî cây-ı ferah-bahş-ı safâ-güster hayât-efzâ
Nebâtından yese bir murg ola ol tütî-i güyâ⁽⁴⁾
Behiştün kit'ası derdüm veli reşk-i behişt olmuş
Kudüm-i pâdişahiyle bu nüzhetgâh-ı bi-hemtâ⁽⁵⁾
Suyun kevser diye nazmında övmüş ol şeh-i âdil
Hoşâ pâkize nazm-ı rûh-bahş âb-ı letâfet-zâ⁽⁶⁾
Diye ihlâs ile yerde beşer gökde melek âmin
Duâ ettikçe ol şâh-ı cihâna sıdk ile Yahyâ⁽⁷⁾

Sultan İbrahim'in saltanatının ilk yıllarında evvelki gibi ikbâl sahibi olduğu halde, sonradan meşhur «Cinci Hoca» hadisesinin ortaya çıkmasıyla iş değişti. Efendi'nin öteden beri kötülüğünü isteyen bazı büyükler, hakkında iğfal edici sözler söyleyerek padişahın azarlamasına sebep oldular. Bunca zamandan beri gerek aydınlar, gerek halk tarafından tam bir saygıya mazhar olarak yaşamış olan Yahyâ bu hakarete tahammül edemedi. Yaşı sekseni geçmiş olduğu halde 1053 Zilhiccesinin on sekizinci gecesini (28 Ocak 1644) vefat etti.

Mübârek na'sını taşıyan tabut, Fatih Meydanı'nı dolduran hayranları tarafından parmak üzerinde götürüldü. Herkes, merhumun yüksek vasıflarından bahsetmekteydi.

O vakit, şu büyük zât hakkında halk tarafından izhar olunan tâzim, milletin zaten kadirbilir olduğuna delildir.

Terâcim-i ahvâl kitaplarında şaire ait bir hayli letâife rastlanır. Söz sırası geldikçe söylememek elinden gelmezdi. İstanbul kadısı ilken vefat eden Hoca-zâde Ali Efendi meşhur bir zât imiş. Sonradan şeyhülislâm olan biraderi Mes'ûd Efendi bir aralık kendisinden rütbe olarak öne geçince, Efendi öfkesine mağlup olarak annesinin yanına

- 3) Murâdî, İnan fethinden sonra Bağdad'a gidince rahat etti, bu kevserden şarâp gibi içti.
- 4) Hayat artırın, safâ yayan, ferah bahşeden ne güzel bir yer. Nebatından yiyen bir kuş, konuşan papağan olur.
- 5) Bu eşsiz gezinti yeri «cennetin parçası» derdim, lâkin padişahın ayak basmasıyla, cennet onu kıskanır olmuş.
- 6) O âdil padişah şiirinde suyunu kevser diye övmüş. Ne hoş, temiz, ruh bağışlayan şiir, ne hoş letâfet doğuran su...
- 7) Yahyâ sıdk ile o cihan padişahına duâ ettikçe, yerde beşer, gökte melek ihlâs ile «âmin» diye.

13 HAZ 2006

Jahon Afandi ~~Yahon Afandi~~ 5665

يحيى بن زياد بن عبد الله بن منظور أبو زكريا

الديلمي الأسلمي الكوفي البغدادي العيسى الفراء المفسر الأديب

النحوي اللغوي ومشارك في الفقه والطب والنجوم وأيام العرب

وكان يقال : الفراء أمير المؤمنين في النحو المعروف بالفراء المتوفى

بطريق مكة المكرمة سنة 822/207

(أنظر : كشف الظنون 601 ، 1980 ؛ ذيل كشف الظنون

5/1 ، 279/2 ؛ هداية العارفين 514/2 ؛ معجم المؤلفين

198/13 ؛ الزركلي 145/8)

من تصانيفه :

1 - كتاب الأيام والليالي والشهور - في اللغة

حاجي سليم آغا 4/893 ورقة 191-207 ، 1113 هـ

لاله لي رقم 1903 ؛ نشرت في القاهرة 1375 ، 1400 ؛

2 - كتاب الفاخر - في الأمثال

فاتح رقم 4009 صفحة 142 ؛

3 - معاني القرآن = تفسير مشكل إعراب القرآن

نور عثمانيه رقم 320 ورقة 151 يبدأ من سورة الزمر وينتهي

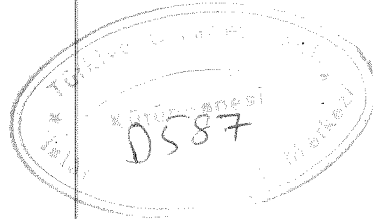
بآخر القرآن ؛ رقم 459 ؛ وهي أفندي رقم 66 ورقة 210 قيد

السماع 381 هـ عارف حكمت بيك رقم 158 ورقة 190

كتب في القرن 10 هـ نشر في القاهرة 1955 ، 1966 ،

1972 على ثلاثة أجزاء ؛

- TİMUR, Serim, (1972), *Türkiye’de Aile Yapısı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, (1977), *Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları*, İstanbul: Dede Korkut Yayınları
- VERGİN, Nur, (1987), “Toplumsal Değişme ve Türkiye’de Aile”, *İlim ve Sanat Dergisi*, Cilt: 14,
- YASA, İbrahim, (1973), *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- YASA, İbrahim, (1990), “Gecekondu Ailesi”, *Aile Yazıları 1*, (Der: B. Dikeçliçil- A. Çiğdem), Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

11.08.2010

11.08.2010

Yahya Efendi Zehereya'de

Selçuk Üniversitesi/Selçuk University

Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters

Yıl/Year: 2009, Sayı/Number: 22, Sayfa/Page: 139-152 *140-152*

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ DİVÂNINDA AŞK ŞARABI

Doç. Dr. Kâzım YOLDAŞ
İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
kyoldas@inonu.edu.tr

Özet

Bu çalışma, iki bölümden meydana gelmiştir: Birincisi, Şeyhülislâm Yahyâ Divânı'nın başında yer alan tasavvufî nitelikli Sâkî-nâme mesnevisindeki; ikincisi, gazellerindeki aşk şarabının yorumunun incelenmesi. Kanaatimizce Sâkî-nâme, gazellerindeki şarap şiirleri için bir anahtar kelimeler veya simgeler sözlüğüdür. Yani şair, Divân'ın başındaki bu mesnevisiyle, rindâne gazellerindeki içki ile ilgili kelimelerin bu Sâkî-nâme'ye göre algılanmasını istemiş gibidir. Sâkî-nâme'de şairin kâinata bakış açısı sufilerinki ile örtüşür. Ona göre, gökteki yıldızlardan bahçedeki çiçeklere kadar, evrendeki bütün varlıklar aşk şarabının sarhoşudur.

Şair, Sâkî-nâme'de dolaylı tasvirlerle doğrudan ifade ettiği tasavvufî yorum örüntüsünün gazellerinde gizleyerek, şarapla ilgili dolaysız tasvirlerle daha çok yer vermiştir. Kanaatimizce rindane şiirler yazan diğer Osmanlı şairleri gibi Şeyhülislâm Yahyâ Efendi, şarabın sözlükteki mecaz anlamını en iyi gizleyebilen usta şairlerimizdendir.

Anahtar Kelimeler: Şeyhülislâm Yahyâ Divânı, Sâkî-nâme, gazel, aşk, şarap.

THE WINE OF LOVE IN THE DIVAN (COLLECTED POEMS) OF SHEIKH AL-ISLAM YAHYA

Abstract

This study is made up of two parts. Firstly, we investigate a sufic type poem, “Sâkî-nâme” mesnevi, which stands at the beginning of the divan of Sheikh Al-Islam Yahya, and secondly the interpretation of the wine of love in his odes. In our opinion, Sâkî-nâme is a dictionary of key words or symbols for the wine poems in his odes. In other words, it is like a meaning expression of the words related to wine. In fact, the poet about his mesnevi at the beginning of the Divan seems to wish that the words concerned with wine in rindâne odes should be perceived in line with the meaning in Sâkî-nâme. The perspective of the poet about universe overlaps with the one of sufies. According to him, all of the things created in the universe ranging from stars in the sky to flowers in the gardens are intoxicated by the wine of love.

The poet gives more place to the direct depictions concerning wine in his odes in comparison to Sâkî-nâme of which sufistic interpretation pattern is dominantly expressed by the indirect depictions. We firmly hold that Sheikh Al-Islam Yahya like other poets who writes rindâne is one of the master poets who can skillfully hide the figurative meaning of wine in the dictionary.

Key words: The Divan (Collected Poems) of Sheikh Al-Islam Yahya, Sâkî-nâme, odes, love, wine.

ŞEYHÜLİSLAM ZEKERİYYA EFENDİ VE YAHYA EFENDİ
VAKFIYELERİ ÜZERİNE

Ülkü ÖZSOY

Edebiyat Tarihimiz için vazgeçilmez kaynaklardan olan Şuarâ Tezkireleri, Tarihler, Vefayâtlar, Menakıbnâmeler, Bibliyografyalar, Ansiklopediler ve Ansiklopedik eserler gibi kaynakların önemi şüphesiz çok büyüktür. Bu arada edebiyat tarihimizin araştırılmasında başvurulacak bir kaynak daha vardır ki, bunlar da vakfiyelerdir. Oysa, konuyla ilgilenen ilim adamlarımızın maalesef başvurmadıkları veya dikkate almadıkları bu belgeler, doğruluk bakımından en güvenilir kaynaklardandır. Zira vakfiyeler, Şer'î Mahkemelerde şahidler huzurunda kadı tarafından tasdik edilen, hukukî bir niteliği de bulunan eserlerdir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde uzun bir zamandan beri çalışmama rağmen, söz konusu Arşivden yararlanmaların genellikle Tarih ve Sanat Tarihi ile meşgul olan kişiler olduğunu gördüm. Belki bu hususta bizlerin de kusuru vardır. Edebiyat Tarihçilerine Arşivimizi yeteri kadar duyurup tanıtamadık. İnşallah bundan sonra, böyle vesilelerle tanıtıma yönelik çalışmalar yapılabilir.

Asıl çalışma konumuz olan Şeyhülislâm Zekerîyya Efendi ve oğlu Şeyhülislâm Yahya Efendi Vakıflarının vakfiyesini tanıtmadan önce, vakıf ve vakfiyenin tanım ve mahiyetini kısaca belirtmek istiyorum.

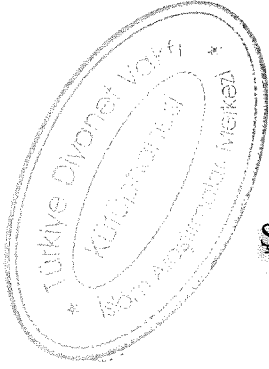
Vakıf, kişinin taşınır veya taşınmaz mallarını, hiç bir dış tesir altında kalmaksızın, sırf kendi rıza ve isteğiyle şahsî mülkiyetinden çıkarıp, hayır ve hasenat gayesiyle yine kendisi tarafından belirtilen şart ve hizmetlerin yerine getirilmesi için ebedî olarak tahsis etmesidir.¹

Vakfiye ise, vâkıfının hizmet ve şartlarının esaslarını belirttiği yazılı metindir.

Vakfiyeler, Allah'a hamd ü senâ ile başlar. Hz. Peygamber'e salât ve selâm ile hayır ve hasenâtın sevabını teyid eden âyet ve hadis-i şeriflerle devam eder. Daha sonra vakıfla ilgili tescil işlemini yaptırmak üzere mahkemeye gelen vâkıf veya yetkili kılacağı tescil mütevellisi tayin edilen şahsın ismi, şöhreti ve ikâmet yerleri kaydolunarak vâkıfın sözleri aynen kayda geçirilir. Burada çoğunlukla vakfın mahiyeti, devamı için tahsis edilen para miktarı, vakfolunan mallar arasında akar varsa bunların yer, mevki ve sınırları, vakfın nasıl

¹ Son On Yılda Vakıflar, "1980-1990", s. 5, V.G.M. Yayınları, Ankara.

SEYHÜLİSLÂM YAHYÂ-NERGİSÎ MÜNASEBETİ

(1)

Hasan KAVRUK

Klâsik Türk Edebiyatı 17. yy'da gerek manzum, gerekse mensur eserler bakımından oldukça verimli ve başarılı bir dönem geçirmiştir. Başta Nef'i (öl. 1635), Yahyâ (öl. 1644), Fehim (öl. 1648), Na'ili (öl. 1666), Neşatî (öl. 1674), Nabi (öl. 1712) olmak üzere pek çok şair ve Veysî (öl. 1627), Nergisî (öl. 1635), olmak üzere çok başarılı, san'atlı münşiyane nesir yazarlarının eserleri kendilerinden sonraki dönemlere de örneklik etmiş kültürel değerlerdir. Özellikle çağdaş şair ve yazarların birbiriyle ilişkisi, karşılıklı etkileşimleri, himaye hususları ile ilgili olarak edebiyatımızda fazla çalışma yoktur. Halbuki sanatın, sanatkârın tekâmülü açısından bu ilişkilerin önemini inkar etmek mümkün değildir. Biz bu çalışmada yüzyılın ilk yarısında yaşamış şiir ustası Şeyhülislâm Yahyâ ile nesir ustası Nergisî arasındaki sıkı münasebeti ele alarak bu konu ile ilgili manzum ve mensur malzemeyi değerlendirmeye çalışacağız.

Yahyâ ile Nergisî aynı dönemde yaşamış fakat tamamen değişik türlerde eser veren şahıslar olmasına rağmen aralarında kuvvetli bağlar olan sanatkârlardır. Oldukça sade, açık ve âşıkane-rindâne şiirleriyle edebiyatımızın önde gelen şairlerinden olan Yahyâ 969/1561'de İstanbul'da doğmuştur¹. İyi bir eğitim sonunda 988/1580'de Ma'lul-zâde Seyyid Mehmed Efendi'den mülazim olup mesleğe atılan şair değişik yerlerde müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunduktan sonra 1013/1604'te Anadolu, yine aynı yıl Rumeli kazaskerliğine atandı. Bu görevinde bazen azledilip bazen atanarak 1028/1618'e kadar devam edip o yıl emekliye sevk edildi. 1031/1622'de şeyhülislamlığa atanan Yahyâ 1032-1623'te azledildiyse de 1034/1625'te ikinci defa aynı makama atandı. Fakat yine 1041/1632'de azledildi. Şair 2 yıl sonra 1043//1634'te üçüncü defa olarak yine aynı makama atanmış, bu son görevlendirme ölümüne kadar sürmüştür². 1053/1644'te vefat ettiğinde 84 yaşında, şairliği, ilmî ve idarî yeteneğiyle kendini her çevreye kabul ettirmiş bir şahsiyetti. İlmiye mesleğinin her kademesinde çalışan ve en yüksek makam olan şeyhülislâmlığa kadar yükselerek 18 yıldan fazla bu makamda kalan Yahyâ, hayatı boyunca ilim ve sanat erbabını desteklemiş, onlara karşı maddî ve manevî himayesini esirgememiştir.

¹ Prof. Dr. Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1994, s. 184.

² Yrd. Doç. Dr. Lutfi Bayraktutan, *Şeyhülislâm Yahyâ, Hayatı, Edebi Kişiliği, Sanatı, Eserleri ve Divanından Seçmeler*, İstanbul 1990, s. 1-10; *Büyük Türk Klâsikleri, Şeyhülislâm Yahyâ*, C. 5, İstanbul 1987, s. 134; Prof. Dr. Hasibe Mazioglu, *Türk Edebiyatı (Eski)*, *Türk Ans. S. 256*; s. 126; Dr. Abdulkadir Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972, s. 63.

يحيى الظفاري

(ط) ابن حجر : لسان البزان ٦ : ٢٦٣ ،
٢٦٤ ، حاجي خليفة : كشف الظنون ٢٧ :
٢٧٧ ، ٣٠٤ ، ٣٠٦ ، ٣٩٨ ، ٦٩٣ ،
٩٩٧ ، ١٠١٣ ، ١٠٩٩ ، ١١٠٤ ،
١١٥٥ ، ١٥٢٠ ، ١٦٢٢ ، ١٧٢٣ ،
البغدادي : ايضاح المكنون ٢ : ٥٦٨ ، البغدادي :
هدية العارفين ٢ : ٥٢٣

يحيى الظفاري (٦٤٠ - ٦٩٧ هـ)
(١٢٤٢ - ١٢٩٨ م)

يحيى بن حنش الزبيدي ، الظفاري .
فقيه . توفي بالطوفة من اعمال ظفار . من
آثاره : الجامع في الفقه ، وامرار الفكر
في الرد على الكشي وابي مضر .
(ط) الجندي : تراجم الرجال ٤٠

يحيى بن ابي الخير (٤٨٩ (١) - ٥٥٨ هـ)
(١٠٩٦ - ١١٦٣ م)

يحيى بن ابي الخير بن سالم (٢) بن سعيد
ابن عبد الله بن محمد بن موسى بن عمران
العراقي ، الباني ، الشافعي . فقيه ،
اصولي ، متكلم ، نحوي . تفقه على
جماعات ، منهم : زيد البقاعي ، وتوفي ،
(١) وفي الهدية : ٤٨٧ هـ .
(٢) وفي الاعلام للزركلي : يحيى بن سالم (ابي الخير)
ابن اسعد بن يحيى .

يحيى بن الربيع

ودفن بذي السفال . من آثاره : البيان
والزوائد والسؤال عما في المذهب من
الاشكال والفتاوى في نحو عشر مجلدات ،
الانتصار في الرد على القدرية ، مقاصد
الدهع ، كتاب في مناقب الشافعي واحمد
ابن حنبل ، ومختصر احياء العلوم للعزالي .

(خ) الاسنوي : طبقات الشافعية ٢/٣٨ ،
١/٣٩ ، ابن هداية : أسماء الرجال الدافلين عن
الشافعي أو المنسوين اليه ٢٠٦٦ ،

(ط) السبكي : طبقات الشافعية ٤ : ٣٢٤ ،
٣٢٥ ، اليافعي : مرآة الجنان ٣ : ٣١٨ ،
ابن هداية : طبقات الشافعية ٧٩ ، ٨٠ ، ابن العماد :
شذرات الذهب ٤ : ١٨٥ ، ١٨٦ ، الجندي :
تراجم الرجال ٤١ ، حاجي خليفة : كشف الظنون
٢٤ ، ١٧٣ ، ٢٦٤ ، ٩٥٦ ، ١٧٨١ ،
١٨٣٩ ، ٢٠٠٩ ، البغدادي : هدية العارفين
٢ : ٥٢٠ ، ٥٢١

Brockelmann : s, I : 675

يحيى بن الربيع (٥٢٨ - ٦٠٦ هـ)
(١١٣٤ - ١٢١٠ م)

يحيى بن الربيع بن سليمان بن حراز
العربي ، الواسطي ، البغدادي (ابو علي ،
مجد الدين) فقيه ، اصولي ، مفسر ،
مقرئ ، محدث ، متكلم ، مؤرخ ،
فرضي ، حاسب . ولد بواسط في رمضان

يحيى بن رجب

وتفقه ببغداد ونيسابور ، وناب في القضاء
ببغداد ، وانفذ في سفارة الى صاحب
غزنة ، والى ملك هراة ، وولي تدريس
النظامية والنظر في اوقافها ، وتوفي
ببغداد في ذي الحجة (١) . من تصانيفه : تفسير
القرآن في اربع مجلدات ، مختصر تاريخ
بغداد للخطيب البغدادي .

(خ) الاسنوي : طبقات الشافعية ٢/١٨٣

(ط) الذيل على الروضتين ٦٩ ، ابن كثير :
البداية ١٣ : ٥٣ ، ٥٤

يحيى بن رجب (٥٠٠ - ٥٠١ هـ)
(١٦٤١ - ١٦٤٢ م)

يحيى بن رجب بن علي . فاضل .
من آثاره : بداية المبتدي في الصرف
فرغ من تأليفها في المحرم سنة ١٠٥١ هـ .

(ط) فهرست الحديوية ٤ : ١٦ ، فهرس
دار الكتب المصرية ٢ : ٥١

Brockelmann : s, II : 395

يحيى أفندي (٩٩٩ - ١٠٥٣ هـ)
(١٦٤٣ - ١٥٩١ م)

يحيى بن زكريا بن يريم القسطنطيني

(١) وفي طبقات الاسنوي : توفي في طريق خراسان
في ذي القعدة .

يحيى بن ابي زائدة

الرومي . فقيه ، فرضي ، ناظم . ولد
ونشأ بالقسطنطينية ، وولي قضاء الشام
ثم نقل الى قضاء مصر ، وعزل ، وولي
قضاء بروسة ، ثم قضاء ادرنة ، قضاء
القسطنطينية ، وتوفي في الروم ايلي .
من آثاره : تخميس قصيدة البودة ، شرح
الفرائض لمحسن القيصري ، والفتاوى .

(ط) البغدادي : هدية العارفين ٢ : ٥٢٢ ،
الزركلي : الاعلام ٩ : ١٧٧

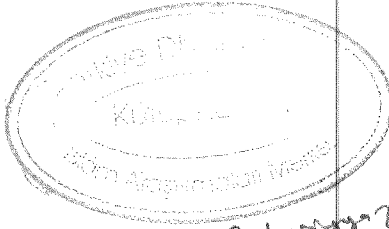
يحيى المرصفي (٥٠٠ - ١٠١٥ هـ)
(١٦٠٦ - ١٦٠٧ م)

يحيى بن زكريا الحسيني ، المصري ،
المعروف ببسيط المرصفي . صوفي . من
آثاره : دليل المرید في اعلى سلوك اسهل
طرق العرفان في التصوف .

(ط) البغدادي : هدية العارفين ٢ : ٥٣٢ ،
فهرست الحديوية ٢ : ٨٢ ، البغدادي : ايضاح
المكنون ١ : ٤٨٠

يحيى بن ابي زائدة (١٢٣ - ١٨٣ هـ) (٢)
(٧٧٩ - ٧٤١ م)

يحيى بن زكريا بن (ابي زائدة)
خالد بن ميمون بن فيروز الهمداني ،
(٢) وفي رواية : ١٨٤ هـ .

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ'NIN "NİGÂRİSTÂN TERCÜMESİ"

Dr. Çimen ÖZÇAM*

XVII. yüzyılda kaleme alınan "Nigâristân Tercümesi" adlı eser; Kemal Paşazâde'nin Hicri 939 yılında Farsça olarak yazdığı "Nigâristân" adlı eserin, bu dönemde yetişen ünlü divan şairlerimizden Şeyhülislâm Yahyâ tarafından yapılan tercümesidir. Kemal Paşazâde'nin bu eseri Sa'dî'nin "Gülistan" adlı eserine yapılmış olan bir naziredir.

Türk Edebiyatında tercüme ve taklitleri en çok yapılan eserlerden biri de İranlı şair Şeyh Sa'dî'nin "Gülistan" adlı eseridir. Milâdî 1258 yılında kaleme alınan eser münâcât, na't ve yazılış sebebini anlatan bölümden sonra padişahları, dervişliğin vasıflarını, kanaatin faziletini, susmanın faydalarını, aşk ve gençliği, ihtiyarlığı, terbiyenin faydalarını ve sohbeti konu alan sekiz bölüm halinde düzenlenmiştir. Eserde anlatılan konular, ahlâkî ve edebî sonuçlar çıkarılabilen ve genelde günlük hayatta karşılaşılan olaylara dayalı hikâyelerle, nükteler ve beyitlerle süslenmiştir. Farsça ve Arapça şüirler yanında ayet, hadis ve atasözlerine de yer verilen eser, yazıldığı tarihten itibaren büyük rağbet görmüştür. Dünya kütüphanelerinde binlerce yazma nüshası bulunan "Gülistan", ilk defa 1391 yılında Seyf-i Sarâyî tarafından Kıpçak Türkçesine çevrilmiştir. Bu yıldan itibaren Türkçe pek çok çevirisi yapılan eserin şerhleri de bulunmaktadır. Eser sadece tercüme ve şerhedilmekle kalmamış, ayrıca eserin birçok taklidi de yapılmıştır. Bunlar arasında Muînüddin-i Cüveynî'nin "Nigâristân", Camî'nin "Bahâristân", Hafî'nin "Ravza-i Huld", Kemal Paşazâde'nin "Nigâristân", Kânî'nin "Perişân", Münşî'nin "Sünbülîstân" ve Mehmet Fevzi Efendi'nin "Bülbülîstân" adlı eserleri sayılabilir.

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi'nde yaptığımız araştırmalarda, programda mevcut bütün kütüphanelerdeki kitap döküm listesinde "Nigâristân" adıyla kayıtlı elli dokuz eser ismine rastladık. Bu eserler arasında İbn Kemalpaşa-Şemseddin Ahmed bin Süleyman'ın, el-Gaffârî-Ahmed bin Muhammed bin Abdülgaffâr'ın, el-Kazvinî'nin, Muînüddin-i Cüveynî'nin, Seyyid

Türk Kültürü

SAYI 449

(Eylül 2000)

Ç.ÖZÇAM s.538-543

YIL XXXVIII

Nur el-Hasan'ın, el-Fettâhî'nin, Kaşânî'nin ve Abdürrezzak Dünbüli'nin eserlerini örnek olarak verebiliriz.

Arapça ve Farsça yazılan yukarıdaki eserlerin pek çok yazma nüshaları yanında tercümeleri de mevcuttur. el-Gaffârî-Ahmed bin Muhammed bin Abdülgaffâr'ın eseri Eşref bin Muhammed, İzzettin bin Ahmed ve Altıparmak Mehmet Efendi; İbn Kemalpaşa-Şemseddin Ahmed bin Süleyman'ın eseri Yahyâ Efendi bin Zekeriya bin Bayram, Ahmed bin Kemal ve Lâmi Çelebi tarafından Türkçeye tercüme edilmişlerdir.

Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü 373 numarada kayıtlı "Nigâristân Tercümesi" adlı eser müellif nüshasıdır. Eser üzerinde belli bir tarih yoktur. Hammer tarafından Latinceye çevrilmiş⁽¹⁾ olan eser Rifat Bey tarafından da Tarama Sözlüğü için, eserdeki Türkçe kelimeler bakımından, taranmıştır⁽²⁾.

Harekesiz ta'lik ile yazılan nüsha 207 varak olup her sayfasında 21 satır - sadece 1b'de 16, 3b'de 19, 207b'de 12 satır- yazı bulunmaktadır. Yazım sırasında unutulmuş sonradan eklenen bazı der-kenarlar da mevcuttur.

Nazım-nesir karışımı olan eserin, anlatılanlarla ilgili olarak yeri geldiği zaman, anlatılanı daha ilgi çekici hâle getirmek için, kıta, mesnevi ve hikâye gibi örneklerle süslediği görülmektedir.

İnsanlara iyi huylar kazandırmak için yazılan eser, besmele ve Allah'a hamd ü senalar ile başlamaktadır. 8a-12b sayfaları arasında yer alan "Sebeb-i Terceme-i Kitâb" bölümünde müellif, Kemal Paşazâde tarafından Farsça olarak kaleme alınan bu eseri Sultan I.Ahmed'in isteği üzerine Türkçeye tercüme ettiğini anlatmıştır. Dolayısıyla eserin 1603-1617 yılları arasında yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu bölümde Allah'ın insanlara verdiği nimetler sayıldıktan sonra peygamberimiz Hz. Muhammed, dört halife ve peygamberimizin ashâbı ile padişaha dua ve senalar yapılmıştır.

12b-15b sayfaları arasında yer alan "Sebeb-i Te'lîf-i Kitâb" bölümünde eserin yazılış sebebi hakkında bilgiler verilmiştir.

Daha sonra eserin kaç bölüm hâlinde düzenlendiği ve bu bölümlerin isimleri şu cümlelerle belirtilmiştir:

15a Nesr Ma'lûm ola ki bu kitâb pür-zînet (10) ü zîb mişâl-i cennet ve nümüne-i behişt olmağın heşt-bâb üzre tertîb oldı.

(1) Rekin Ertem, *Yahyâ Divanı*, Ankara 1995, s. XVI.

(2) Tarama Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara 1988, C. I (A-B), s. LIX.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 3557

BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ: 1255

Divanlar Dizisi : 13

Kitabın Adı
ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ DİVÂNİ

Yayın Kodu
01.06.Y.0002.12208
ISBN 975.11.2088-8

Baskı Yılı
2001

Baskı Adedi
5000

Dizgi, Baskı, Cilt
HİLMİ USTA MATBAACILIK
(0.312) 342 11 94 - 95

Divanlar Dizisi

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ DİVÂNİ

Tenkitletli Metin

Dr. Hasan KAVRUK

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi: Yavuz ARGIT Bölümü	
Dem.No.	120179
Tes.No.	T 811.217 YAH.D

14 MAYIS 2002

Ankara 2001

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 27 Kasım 2000 tarih ve 8464
sayılı yazıları ile birinci defa 5000 adet
basılması uygun görülmüştür.

burned during the fire of 1870 in order to provide raw material for the naval industry in Trabzon. The fire with its results paralysed the fiscal condition of the territory. The failure of the fiscal dealings that caused by the fire of 1870 gave the Russia an advantage to rule the territorial commerce against the favour of the Ottoman Empire. In the core of the power struggle between the Russia and the Ottoman Empire the importance of the commercial activities can not be denied. The Russian commercial influence became more affective since the destruction of the fire of 1870 on the raw material of the Ottoman Province Trabzon, which was the stronghold of the trade activities in the north-east frontier of the border between The Ottomans and the Russians.

Key Words

Fire, Forests, Aid and Public.

D 1673

KASIM 2008

Yahya Efendi Zekeriyazade (220044)

DİVAN EDEBİYATI'NDA DİNİ-TASAVVUFİ ŞİİR TASNİFİ ve ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ'NIN ŞİİRİ

Ahmet ARI*

ÖZET

Tasavvufun mecaz ve istiarelerle örülü dili üzerinde geliştiği için genel olarak dini-tasavvufî bir özellik taşımasına rağmen Divan şiiri, dini-tasavvufî ve lâ-dinî/profane (dîn dışı) şeklinde bir tasnife tabi tutulmuş ve buna bağlı olarak bazı şiirler dini-tasavvufî, bazıları lâ-dinî ve bazı şairler mutasavvif, bazıları genel modaya uymuş şeklinde takdim edilmişlerdir. Şiirde kullanılan temalar doğrultusundaki uzantılarıyla ele alındığında bu tasnif ve takdimin, birtakım çelişkiler içerdiği anlaşılmaktadır. Bu yazı, Şeyhülislâm Yahyâ'nın şiirinden hareketle, söz konusu çelişkilere işaret ederek tasavvufî şiir ve mutasavvif şair değerlendirmelerine esas olacak bir hareket noktası tespitine katkı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler

Divan Şiiri, Dini-Tasavvufî Şiir, Dîn Dışı Şiir, Şeyhülislâm Yahyâ.

Divan şiirinin bir gelenek şiiri olduğu ve bu gelenek içerisinde ortaya konan ürünleri inceleyebilmek/ yorumlayabilmek için önce Divan şiiri geleneğini bilmek ve anlamak gerektiği şeklindeki düşünce, dünden bugüne genel kabul görmüş bir düşüncedir. Bununla birlikte bu geleneğin değerlendirilmesinde politik etmenlerin büyük oranda rol oynaması, Divan şiirinin çok farklı şekillerde yorumlanmasına ve çoğu zaman bu şiir hakkında birbirine tamamen zıt yargılara varılmasına yol açmıştır. Divan şiirine bakışta, politik etmenlerin rolünü en etkili ve en çok yankı uyandırmış seslerden seçilmiş örneklerle ortaya koyan Walter Andrews şöyle der: "Osmanlı divan şiirinin yorumlanması, hep siyasal bir konu olmuştur ve

Aziz kârdesim Numan
Beze yararlı olmasi dilegiyle

11.10.1985

Lütfi Bayraktutan

AIATÜRK ÜNİVERSİTESİ

186483

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Türk Dili ve Edebiyatı Programı

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	186483
Tas. No:	922.072 YAH

Yahya Efendi Zehiriyyâgâh

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYA
HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ
VE
DİVANI'NIN KARŞILAŞTIRILMIŞ METNİ

DOKTORA TEZİ

23 ŞUBAN 2010

Lütfi BAYRAKTUTAN

ERZURUM - 1985

Osmanlı şiir tarihi içerisinde Yahyâ Efendi, Bâkî ve Nedîm ile beraber bir zincir meydana getirir. Tarih itibariyle bu iki sanatçının arasında yer alan Yahyâ Efendi, her iki şâiri birbirine bağlar. Şiirleri Bâkî tarzında ince mazmunları havâlidir. Nedîm'in şiirlerindeki letâfeti haiz olmamakla beraber, metanetçe de aşağı değildir. Özellikle gazelleri, ustalığını göstermesi bakımından önemlidir.

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ EFENDİ VE SÂKÎNÂMESİ

Arş. Gör. Yavuz DEMİR

Ondokuz Mayıs Üniv. Eğitim Fak.

GİRİŞ

Türk edebiyatının tarihi seyri içerisinde, İslâmiyeti kabulümüzle birlikte, XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'da ilk mahsullerini vermeye başlayan ve altı yüz yıla yakın bir süre "İslâmî Türk Edebiyatı" veya "Divân Edebiyatı" ismiyle anılarak devam eden bir dönem söz konusudur.

İlk mahsullerini vermeye başladığı sırada "taklidi" bir karakter arzeden divân edebiyatımız, XV. yüzyıldan itibaren yavaş yavaş bu görüntüsünden sıyrılmış, şekil ve ruh bakımından kuruluşunu tamamlamıştır. Özellikle Fatih'in İstanbul'u alışından sonra gelişen bu hareket, 16. 17. ve 18. yüzyıllarda doruk noktasına ulaşmıştır. A. Hamdi Tanpınar bu hadiseyi şöyle tespit eder : "Eski şiirin asıl inkişâf devri İstanbul'da ve İstanbul lehçesi teşekkül edince başlar" (1). Bu dönem sanatçıları hayal, duygu ve fikir bakımından bize daha yakındır.

XVII. yüzyıl gerek imparatorluğun siyasî tarihinde ve gerekse kültür hayatında önemli olayların gerçekleştiği bir dönemdir. Devletin genişleyen sınırları yanında, sosyal hayat da bütün unsurlarıyla birlikte gelişme göstermiştir : "XVII. asır divân şiirinin gelişmeye devam ettiği ve büyük sanatkarların yetiştiği bir devirdir, şâirlerimiz kasîde ve gazel tarzlarında İran şâirlerini geçtiklerini, Türkçenin şiir dili olarak üstünlüğünü, mesnevî tarzında ise yeni bir vadi açmak gerektiğini ifade etmişlerdir" (2).

Bu devirde Hindistan'da başlayan ve Anadolu şâirlerini de etkileyen Sebki-Hindî adı verilen girift söyleyiş yanında; tefekkür şiiri (hikemî şiir) çağı da açılmıştır. Bu anlayışla eserler veren devrin önemli şâirlerini şöyle sıralayabiliriz : Nef'i, Şeyhülislâm Yahyâ Efendi, Nâilî, Nâbî, Nev-izâde Atâî, Şeyhülislâm Bahâî Efendi. Biz bu makalemizde devrin önemli şâirlerinden Şeyhülislâm Yahyâ Efendi ve onun Sâkinâme'sini tanıtmaya çalışacağız.

HAYATI :

İslâm büyüklerinden Ankaralı Bayramzade Zekeriyâ Efendi'nin büyük oğlu olan Yahyâ Efendi 1557 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Küçük yaşından itibaren ailesinin kendisi ile yakından ilgilenmesi sonucunda düzenli bir eğitim görme imkânına sahip olmuştur. Bu eğitimi almasında bilhassa babası Zekeriyâ Efendi'nin önemli bir rolü vardır. Zira, Zekeriyâ Efendi oğlunu hayırlı bir evlat olarak yetiştirmek istiyordu : "Zekeriyâ Efendi, neclî-necibini kemâlât-ı günâ-gün ile münevver bir hayrül-halef olarak yetiştirmek emelinde bulunduğundan bizzat mukaddimât-ı ulûmü talim eyledikten sonra fuzalâ-yı asırdan Abdülcabbar-zâde Derviş Mehmed Efendi'nin derslane-i irfanına devam ettirdi" (3).

- (1) Prof. A. Hamdi Tanpınar, 19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İst. 1976, s.3
- (2) Prof. Dr. F. K. Timurtaş, Tarih İçinde Türk Edebiyatı, İst. 1981, s.217
- (3) Şeyhülislâm Yahyâ Efendi, Divân-ı Yahyâ, (Önsöz Haz. İbnü'l-Emin M. Kemal), İstanbul 1334, s.3

- TUNCOR, F. R., Nesimi, "Size", 1991, sayı: 209.
 Turkmenistan sovet ensiklopediyası, Aşkabat, VI, 1984.
 Türk Ansiklopedisi, c. XXV, Ankara, 1977.
 ÜNVER, Mustafa, Hurufilik ve Kuran, Nesimi Örneği, Ankara, 2003,
 VON HAMMER, Joseph, Osmanlı Tarihi, cilt 1, çeviren: Mehmet Ata, İstanbul, 1991.

YEREVANLI, E. Azeri-Ermeni Edebi Alakaları, Yerevan, 1968.

ZEYNALOV, F., Türkologiyanın Esasları, Bakı, 1981.

آژاند، یعقوب. حروفیه در تاریخ، تهران، نشر نی، 1369

اسمعیل حکمت. آذربایجان ادبیاتی تاریخی، ایکی جلدده، بیرینجی جلد، باکی، 1928

برون ادوارد. تاریخ ادبی ایران، از سعیدی تا جامی، جلد سوم، تهران، 1357

تدوین تقی خمارمو. عمادالدین نسیمی و نهضت حروفیه، نشر تلاش، تبریز

حسن روملو. احسن التواریخ، به اهتمام دکتر عبد الحسین نوائی، تهران، 1349

دیوان نسیمی (گوگنوس در شب خاکستر)، سید علی صالحی، تهران، 1368

دیوان سید عمادالدین نسیمی، مقدمه، تصحیح و تعلیقات پرویز عباسی داکاتی، تهران، 1369

دیوان سید عمادالدین نسیمی، مولفی: سلمان ممتاز، باکو، قومونست نشریاتی، 1926

روشن خیابوی. حروفیه (تحقیق در تاریخ و آراء، و عقاید)، تهران، 1379

رضا قلیخان هدایت. ریاض العارفین. 1305

زندگی و اشعار عمادالدین نسیمی، به کوشش یدالله جلالی پنداری، تهران، 1993

سعید نفیسی. تاریخ نظم و نثر در ایران (تا پایان قرن دهم هجری)، ج 1، 1344، "میهن"

صادق کیا. واژه نامه گرگانی، تهران، 1330

عبداللطیف بندراوغلو. عمادالدین نسیمی البغدادی، بغداد، 1973

عاشق چلبی. مشاعر الشعراء، گ.م. مردیت اونس طرفندن نشر اولنمشدر، لندره، 1971

عبد الرحمان بن احمد جامی، نفاحات الانس من حضرات القدس، بتصحیح و مقدمه و بیوست

محدی توحیدی پور، انتشارات علمی، تهران، 1375

ف. رشاد. تاریخ ادبیات لطیفی قسطنطنیولو. تذکره لطیفی، «در سعادت»، اقدام مطبوعه سی، 1314

عثمانیه، استانبول، ایلسیز.

محمدعلی مدرس تبریزی. ریحانت الادب، جلد ششم، تبریز، بدون سال.

محمد طاهر بروسه لی. عثمانلی مولفلری، اکینجی جلد، استانبول، مطبوعه عامره، 1333

معین الدین محرابی. کلمه الله هی العلیا (دختر فضل الله نعیمی حروفی) آلمان-کلن، نشر رویش،

مولوی محمد مظفر حسین صبا. تذکره روز روشن، انتشارات کتابخانه رازی، تهران، 1343،

ŞEHİR ŞİİRLERİ VE ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ'NIN EDİRNE GAZELLERİ

City Poems And The Odes Of Edirne By Sheikh Ul-Islam Yahyâ

Dr. H.Dilek BATİSLAM*

ÖZ

Divan edebiyatında şehirleri ve şehirlerin özelliklerini anlatan çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış eserler bulunmaktadır. Bu tür eserlerin en bilinenleri şehrengizlerdir. Şehrengizler dışında, divanlarda redifli şehir adı olan gazeller de vardır. Söz konusu gazeller, şehir şiirleri içerisinde değerlendirilebilecek örneklerdir.

Makalemizde, şehirlerin tarihine ve kültürüne dair bazı bilgiler elde edilmesini sağlaması bakımından önemli olan şehir şiirlerinin çeşitli örnekleri hakkında bilgi verdikten sonra Şeyhülislâm Yahyâ ve Edirne şiirleri üzerinde duracağız. Yahyâ'nın Edirne redifli iki gazelinden yola çıkarak, şairin şiirlerinde Edirne'nin hangi özelliklerine değindiğini tespit edeceğiz. Edirne'yi anlatan başka gazellerden de yararlanarak Yahyâ'nın gazelleriyle diğer örnekler arasındaki benzerlik ve farklılıkları göstermeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Şehir, Gazel, Edirne, Şeyhülislâm Yahyâ.

ABSTRACT

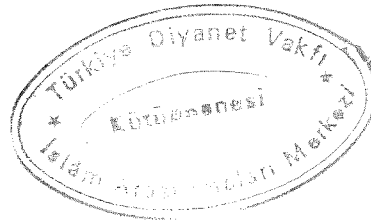
There are works dealing with cities and their characteristics written in various verse forms in Divan Literature. The well known ones of these works are shehrehngizs. Except shehrehngizs, in divans, there are odes whose redifs are the names of the cities. The so-called odes are the samples that can be analyzed under the title of city poems.

In this article, we will study sheikh ul-islam Yahyâ and his poems about Edirne after giving information about the various samples of city poems that are of importance in terms of providing information about the cultures and histories of cities. Starting with two odes with Edirne redif of Yahyâ, we will try to determine which aspects of Edirne have been dealt with in poet's poems. We will try to show the differences and similarities between Yahyâ's odes and other odes by considering other odes dealing with Edirne.

Key words: City, ode, Edirne, Sheikh ul-islam Yahyâ.

Divan edebiyatında şehirleri konu edinen çeşitli eserler vardır. Söz konusu eserlerin hem manzum hem mensur örnekleri bulunmakla birlikte manzum örneklerle daha sık karşılaşırlar.

* Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Öğrt. Üyesi.

sur bir eseri ile Necdet Sakaoğlu'nun *Duru Tarih* adıyla sadeleştirerek 1978'de bastırıldığı *Tuhfetü'l-Ahbâb-Tarih-i Sâf* (ilk bs.1870) ve Genç Osman'ın Yeniçeriler tarafından öldürülmesini anlatan *Fi Beyanı Vak'a-i Sultan Osman* (yazması TSMK Revan 1305) adlı iki tarihi eseri vardır.

Kay.: MN s.142; OM 1/257; TDEA 8/542; TN 1216 (4747). → N. ÜNVER

YAHYA (1552-1643): Divan şairi ve şeyhülislâm. İstanbul'da doğdu. *Şeyhülislâm Yahya Efendi* diye tanındı. III. Murat devri şeyhülislâmlarından Ankaralı Bayramzâde Zekeriyâ Efendinin büyük oğludur. Önce babasından öğrenim gördü, sonra Abdülcabbarzade Derviş Mehmed Efendinin derslerine katıldı. Medrese öğrenimi yaptı. Arapça ve Farsça'yı iyi öğrendi. İlmiye sınıfına geçti. 1580'de Şeyhülislâm Malulzâde Seyyid Mehmed Efendiden mülazemet aldı. Babasıyla birlikte hacca gitti. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptı. Önce Halep, Şam, Mısır, Bursa, Edirne kadılıklarına sonra, 1604'de İstanbul kadılığına getirildi. Anadolu kazaskeri oldu. 1605'te Rumeli kazaskerliğine tayin edildi. 1606'ta ayrıldı. Sonra iki defa aynı görevde bulundu. Sultan II. Osman'ın öldürülmesi olayında görevinden feragat eden Esad Efendinin yerine 1622'de şeyhülislâm oldu. 1623'te azledildi. Padişah sadrazamın haksızlığını anlayınca 1624'te onu tekrar şeyhülislâmlığa getirdi. 1633'te üçüncü defa bu makama getirildi. 1634'te IV. Murat'la birlikte Revan ve Bağdat seferlerinde bulundu ve onun iltifatını gördü. Şiirlerinde övdüğü IV. Murad'ın bazı şiddetli davranışlarını önlemeye çalıştı, meselâ Konya'da dervişlerin rızkını kesen Çelebi Efendi'nin öldürülmesini engelledi. Sultan İbrahim'in arzusuyla da şeyhülislâmlıkta kaldı. Ölümüne kadar makamını muhafata etti. İstanbul'da vefat etti. Babasının Sultan Selim civarında yaptırılmış olduğu medresenin haziresine, babasının kabri yanına gömüldü. Ölümüne *Menzil-i Yahyâ Efendi cennet-i gülzâr*

ola 1053 tarihi düşürüldü. Fatih yangınında medresenin yanması, daha sonra yolun genişletilmesi nedeniyle mezarlıklar kaldırılmış ve Zekeriyâ ve Yahya Efendinin mezar taşları kırılarak duvar ve kaldırım taşı olarak kullanılmıştır. Yahya Efendi divan edebiyatının geçiş dönemi şairlerindedir. Daha çok gazel türünde başarılı olduğu, acı ve yumuşak bir dille şiir yazdığı görülür. Özellikle gazellerinde başarılı oldu ve Nedim kasidede başarılı gördüğü Nef'i için *Olamaz amma gazelde Bâkî vü Yahyâ* demiştir. Ahmet Paşa, Necatî, Bakî çizgisi üstünde yürüyen, Yahya Efendinin şiiri bazen fazla duygulu ve derin, bazen sığ fakat açık bir nitelik gösterir. Şiirlerinde İstanbul Türkçesi, konuşma diline yaklaşan bir söyleyiş, anlamla ses uyumunu bağdaştıran ince bir sanat işçiliği göze çarpar. Bir din adamı olmasına karşılık, şiirlerinde bazen aşıkane, bazen rindanedir. Din ve tasavvuf kavramları dışında, kendinden önce gelen divan şairlerinin kullandıkları bütün kavramları kullanır. Özellikle gazellerinde bir çok halk deyiminin yanında atasözlerine de yer verir. Yahya Efendinin bir şair olarak divan edebiyatına getirdiği yenilik, dilinde ve açık söyleyişindedir. Bazı gazelleri halk şiirine yakın nitelikler gösterir. Kendinden sonra gelen şairlerin üstündeki etkisi ondokuzuncu yüzyıl sonlarına kadar süren Yahya Efendinin divanı içlerinde İbnülemin Mahmut Kemal İnal'in de bulunduğu bir heyet marifetiyle 1915 yılında İstanbul'da basılmış, baş tarafına da İbnülemin Mahmut Kemal İnal tarafından Yahya Efendiye ait geniş bir inceleme ilâve edildi. Ayrıca, Muhsin Kayserî'nin Feraiiz manzumesine şerh yazdı, Kemal Paşazâde'nin *Nigaristan*'ını Farsça'dan Türkçe'ye çevirdi, Kaside-i Bürde'ye Arapça tahmisi vardır. Divanının yazmaları. SK Lala İsmail Ef. 503, Halet Ef. 145, 667, Hacı Mahmut Ef. 3371/1, Fatih K 3888/1, Hamidiye 1125/3, 1085/4, Darülmesnevi Şeyh Murat 425, Nafiz Paşa 562/3, 952/3, Serez 2641, Hüsvrev Paşa 570, Haşim Paşa 55, Ayasofya 3783, TSMK